ВЕЛИЧИЕ

„Всичко, което върша — казвал Дьо Гол, — е за величието на Франция." Какво конкретно означавало за него понятието величие? Формалното положение на велика държава? Но още в края на войната благодарение на Дьо Гол Франция получила наред със СССР, САЩ, Англия и Китай постоянно място в Съвета за сигурност при ООН. Може би е ставало дума за реална сила? Във Франция отдавна се смятало, че велика държава е тази, която самостоятелно може да воюва срещу всяка друга велика държава. Би било безсмислено да се мечтае за това, особено в атомната ера. Какво представлявала Франция в сравнение с такива колоси като СССР и САЩ? Разбира се, че след войната тя заздравила икономическите си позиции, увеличила се относителната ѝ мощ, сложил се край на демографския упадък и при Дьо Гол населението ѝ нараснало до 50 милиона души. Сега Франция разполагала със солидни златни резерви. Обаче в сравнение с ресурсите на двата световни колоса всичко това изглеждало съвсем миниатюрно. Веднъж в един частен разговор Дьо Гол извикал огорчено: „О, ако аз бях президент на Съединените щати..."

Не можело и да се мисли за традиционното „военно величие", основано на превъзходството на материалната сила. Генерал Дьо Гол се надявал да върне величието на Франция, като ѝ спечели по-голям морален авторитет. „За да се ползуваш с международен авторитет — казвал Дьо Гол, — не е нужно да бъдеш огромна страна." Според него преди всичко трябвало да бъде постигната пълна, максимално възможна независимост. Тъй като характерът на Дьо Гол отговарял на тази тенденция, неговата лична политика трябвало да бъде и външна политика на Франция, направлявана от самия него. Духът на независимост и силата на характера, с които той се отличавал винаги, трябвало да служат на величието на Франция. „Ха-

рактерът — казвал Дьо Гол — е преди всичко способност да пренебрегваш недоволството и възраженията на съюзниците си.“ Той знаел отлично, че в това отношение сред съвременните политически дейци от западния свят нямал съперници. „Само ние сме в състояние — казвал генералът — да кажем „не“ на американския протекторат. Германците, италианците, белгийците и холандците няма да кажат „не“. Единствено и само ние можем да кажем така и това е наш дълг.“ Особено малък стремеж към независимост забелязвал у англичаните. Не забравял, че дори самият Чърчил го съветвал някога „да се преклони“ пред американците. „Великобритания има слаби крале. По всичко личи, че са запазени обичаите, кралските традиции, английските институти. Но това не влиза в сметката. Ръководителите са склонни към унизително самобичуване.“ За най-големите и авторитетни ръководители на Западна Европа той казвал с ирония: „Каквото и да се говори за тях, а и каквото и да си въобразяват те, всички тези почтени хора мислят само за кариерата си. Те могат спокойно да заплюят страните си.“

Напротив, Дьо Гол в никакъв случай не можел като тях да пренебрегне интересите на Франция. Уви, преди идването му на власт другите плюели на Франция и тя била според Дьо Гол обикновен американски сателит. Решението да сложи край на това било смисълът на външната му политика. Наистина високомерното презрение към слабохарактерните партньори (казано, разбира се, в тесен кръг) едва ли би могло да помогне на намеренията му. Дьо Гол започнал да използува различни дипломатически ходове — от ласкателството до шантажа, от убеждението до заплахите. Тънката сметка, симулацията, хладнокръвието и, разбира се, мълчанието, което изведнъж се заменяло със страстни патетични изявления — всичко това съвсем не е пълен списък на практическите средства на голистката дипломация. Генералът бил голям майстор на психологическата игра. Но главното, което винаги се криело зад емоционалните, облечени във великолепна риторика външнополитически изявления на Дьо Гол, се състояло в неговия най-дълбок политически реализъм. Това бил макиавелизъм от най-висока класа. Всякаква сантименталност е несъвместима с политиката, тук е крайно необходим трезв цинизъм — на това той учел откровено сътрудниците си. Генералът обичал да повтаря ду-

мите на Ницше, че държавите са „студенокръвни чудовища". Веднъж на едно заседание на правителството Кув дьо Мюрвил заговорил за „държавите, приятели на Франция". Дьо Гол незабавно го прекъснал: „Господин министре на външните работи, държавата, достойна да носи това име, няма приятели!"

На пръв поглед това изказване е най-малкото парадоксално. Но смисълът му става ясен, когато го сравним с изказванията, които Дьо Гол правел през войната: „Нашите съюзници същевременно са и наши противници"; „Войната е против нашите врагове. Мирът е против нашите приятели"; „Съюзниците са чужденци. Утре те могат да станат наши врагове". Така Дьо Гол свеждал всичко до важния за него принцип на национална независимост.

Взел властта в ръцете си, генерал Дьо Гол започнал борба за възобновяване независимостта на Франция чрез постепенното движение напред към... даване независимост на Алжир. Докато траяла войната, външната политика на Дьо Гол била неизбежно скована от нейните пречки и косвени последици. Затова разрешаването на алжирския проблем било през първите години на Петата република по същество главна цел на външната му политика. Тази политика получава пълния си размах едва след евианските споразумения. Но все пак и до 1962 г. голистката дипломация се оказа по всички въпроси значително по-активна от дипломацията на Четвъртата република. Особено важно е, че били набелязани изменения по някои от най-важните ѝ принципи, макар че все още само се издирвало, сондирали се мнения, проверявали се методите, правели се различни ходове, с една дума, определяла се външната политика на Дьо Гол. Все по-ясно се откроявали особеностите, характерни за политиката му от 1940 до 1946 година. През 1958 г. той започва от това, към което напразно се стремял през войната, т.е. от опита да влезе в затворения „клуб на великите".

На 24 септември 1958 г. Дьо Гол изпратил до президента на САЩ Айзенхауер и британския министър-председател Макмилън таен меморандум, в който настоявал в Атлантическия съюз да се предвиди система от тристранни консултации между Франция, САЩ и Великобритания за съвместно разработване и приемане на най-важните решения. Малко преди това англосаксонските държави предприели много рискувани действия в Близкия изток и Тайванския пролив. Както обикновено, те

не се посъветвали с Франция. Генерал Дьо Гол в своите „Мемоари на надеждата" пише: „Както и очаквах, двата адресанта след получаване на меморандума ми отговориха уклончиво. Следователно ние имахме всички основания да действуваме."

През март 1959 г. генерал Дьо Гол нарежда френският средиземноморски флот да се изтегли от командуването на Атлантическия съюз. След това той забранява на американските войски да държат във Франция атомни бомби и да строят на френска територия ракетни бази. Много скоро поделенията от противовъздушната отбрана се връщат под френско командуване и се създава система за контролиране полетите на военните самолети над френска територия. Въпреки предишните споразумения Дьо Гол отказва да постави френските части, идващи от Северна Африка, под командуването на НАТО. С други думи, френското участие в НАТО намалявало непрекъснато. А нали преди да вземе Дьо Гол властта, всички правителства на Четвъртата република признавали Атлантическия съюз за абсолютна ценност, за основа на цялата външна политика. Всички искания на американците, които били начело на военния блок, се изпълнявали безпрекословно.

Не е трудно да си представим на каква тема се водели разговорите между Дьо Гол и президента Айзенхауер, който в началото на септември 1959 г. пристигнал в Париж. Двамата генерали, бивши другари по оръжие, не намерили общ език, макар че Айзенхауер бил посрещнат в Париж много любезно. Генерал Дьо Гол казал на един американец: „Аз изпитвам горещи другарски чувства към генерал Айзенхауер. Той е благороден човек." След това въздъхнал и добавил: „Хората могат да имат приятели. Но държавните дейци — никога."

Скоро след заминаването на Айзенхауер, на 16 септември 1959 г., президентът Дьо Гол посетил Висшето военно училище. Там пред слушателите и преподавателите той изложил новата си политика по отбраната на страната. „Необходимо е — казал Дьо Гол — отбраната на Франция да бъде френска. Ако такава нация като нашата трябва да води война, нека войната да бъде нейна: френските усилия трябва да бъдат нейни собствени усилия. Разбира се, в случай на необходимост може да съгласуваме нашата отбрана с отбраната на някоя друга страна, но това трябва да стане в защита на собствените ни интереси и по наша преценка."

Речта на Дьо Гол по негово нареждане се обнародва в информационното списание на военното министерство. И ето на заседание на правителството в Елисейския дворец министърът на финансите Антоан Пине се появява със списанието в ръце. Бившият привърженик на властта във Виши е станал отдавна ярък привърженик на НАТО. Той е убеден, че Франция ще загине без американско покровителство. Пине вади списанието и чете пред заседанието речта на Дьо Гол. После се обръща към него: „Господин президент! Ако съм ви разбрал правилно, вие сте осъдили принципа на НАТО... Нашите съюзници са възмутени от речта ви... Ние нямаме средства за самостоятелна отбрана."

Генералът, който председателствува заседанието, презрително подхвърля: „Господин министърът на финансите се интересува от проблемите на външната политика?" И той напомня за миналогодишния си меморандум, за мерките по възстановяване независимостта на френската национална отбрана. Дьо Гол потвърждава решението си да продължава същия курс. Пине се опитва да спори, но Дьо Гол не намира за необходимо да му отговаря. Той става и сухо произнася: „Благодаря, господин Пине. Господа, обявявам заседанието за закрито." Генералът излиза, без да се ръкува с никого. След това започват обяснения. Дьо Гол казва на своя министър: „Аз ви упреквам не за това, че изказахте мнението си, а за това, че го направихте в Министерския съвет." Пине заявява, че това е негов дълг. Дьо Гол напомня, че безотговорността от времето на Четвъртата република е минал факт. „Единствено аз определям политиката и единствено аз нося отговорност за това. Само аз имам право да вземам решения." В края на краищата през януари 1960 г. Пине си подава оставката. Изведнъж остро се чувствува опозиционното настроение на основните буржоазни партии към новата външна политика на Франция. „Независимите", МРП, радикалите и социалистите не са в състояние да си представят друга политика освен безропотното подчинение на Вашингтон. Засега Дьо Гол е принуден да се съобразява до известна степен с това. Все пак той още има нужда от подкрепа, за да реши алжирския проблем.

Във връзка с това обстоятелство не по-малко сериозна е позицията на самия Вашингтон. Американският печат не престава да заклеймява „разколническата" дейност на Дьо Гол.

В началото на лятото на 1961 г. в Париж пристига президентът Кенеди. Американецът бил приет изключително тържествено. На официалните церемонии президентът на САЩ и неговата съпруга се държали с чисто френска изисканост и елегантност. Генерал Дьо Гол се държал с присъщата американска простота и суровост на „Конетабъл". Всичко изглеждало великолепно. По време на официалния прием Версай бил така осветен, че и самият „крал-слънце" — Луи XIV, би завидял. Но затова пък атмосферата на преговорите, водени между Дьо Гол и Кенеди, била сурова и мрачна. Президентът на САЩ, който вече се бил срещал с любезните и лоялни ръководители на западноевропейските страни, идващи във Вашингтон, трудно намирал нужния тон. В „Мемоарите на надеждата" Дьо Гол описва така срещата: „Сега американците са принудени да се съобразяват с нашата независимост и да имат непосредствен допир с нас. Но те съвсем не могат да си представят, че дейността им не е вече решаваща и че нашата дейност би могла да тръгне в някоя друга насока. Накъсо казано, винаги, когато Кенеди ми предлага да направим някаква стъпка — това е стъпка, която трябва да направя, за да участвувам в неговите действия. Отговарям, че Париж е напълно готов да разгледа въпроса за съгласувани действия с Вашингтон, но това, което Франция прави, прави го като господар на политиката си и по собствен почин."

Двамата президенти обсъждат не само дейността на Франция в НАТО. Сега Париж и Вашингтон имат различни възгледи по редица въпроси от световната политика. Франция била осъдила публично действията на САЩ в Конго, където, прикривайки се зад ООН, те грубо се намесили, за да отстранят Лумумба. Кенеди предлага на Дьо Гол да вземе участие в тази работа, но среща решителен отказ. Между тях съществуват и други остри разногласия. След като прекъснали отношенията си с Куба, САЩ призовали Франция да последва примера им. Обаче Франция запазила посолството си в Хавана и отказала да наложи ембарго върху търговията си с Куба. Основен пункт в разногласията бил Виетнам. Кенеди съобщава на Дьо Гол, че САЩ се готвят за военна намеса. Той иска неговото одобрение, но Дьо Гол го облива като с леден душ и осъжда новата авантюра. Той казва на Кенеди: „Интервенцията в този район ще доведе до това, че вие безнадеждно ще затънете в тази

безкрайна война. След като една нация се е пробудила, никаква чужда власт, с каквито средства и да разполага, не ще успее да наложи волята си. Сами ще се убедите в това. Ако намерите местни правителства, които, водени от користни подбуди, ще се съгласят да ви се подчиняват, народите не ще се подчинят. И при това те не ви канят. Идеологията, на която се опирате, няма да промени нищо. Нещо повече, масите ще я отъждествят със стремежа ви към господство. Ето защо колкото повече се борите там против комунизма, толкова повече комунистите ще се представят като защитници на националната независимост, толкова по-голяма ще бъде подкрепата, която ще получават. Ние, французите, се убедихме в това от опит. Вие, американците, пожелахте вчера да заемете мястото ни в Индокитай. А сега искате да ни заместите, за да се разпали отново пожарът на войната, която ние сме прекратили. Аз ви предсказвам, че крачка след крачка вие ще затъвате в бездънното политическо и военно блато независимо от всичките ви загуби и разходи."

Това сурово наставление, което старият генерал прочел на младия президент през 1961 г., прилича впрочем на любезно напътствие на фона на следващите публични разобличения на американската авантюра във Виетнам, в които Дьо Гол влагал цялата сила на бичуващото си красноречие. Както е прието, преговорите завършили с подписването на комюнике, съставено от общи фрази, зад които се криел фактът, че двамата президенти се съгласили само върху това да не се съгласяват и по-нататък. Наистина френско-американските противоречия ще станат в бъдеще значително по-остри независимо от основния общ елемент, че и двете принадлежат към лагера на империалистическите държави. В разгара на известната кубинска криза, която постави света на ръба на войната, Дьо Гол дал на Кенеди да разбере, че в случая Франция ще бъде на страната на САЩ. При провеждане на независимата си политика, колкото далече и да отивал Дьо Гол, Франция по силата на социалната си природа оставала органично свързана със САЩ поради класовото им единство.

След като се завърнал в родината си, Джон Кенеди направил на 6 юни съобщение по радиото за пътуването си в Европа. Той разказал накратко за впечатленията си от срещата с Дьо Гол. Аз се убедих — казал Кенеди, — че генерал Дьо Гол е повече заинтересуван ние откровено да изложим становището

си, независимо дали то съвпада с неговото, отколкото привидно да се съобразяваме с него, когато всъщност не сме съгласни. Разбира чудесно истинския смисъл на съюза. Все пак в края на краищата е единственият сред главните ръководители от Втората световна война, който все още заема много отговорен пост. Неговият живот е пример на необикновена целеустременост. Той е изключителен човек, олицетворение на новата мощ и историческото величие на Франция... Генерал дьо Гол не може да прояви голяма сърдечност, но аз не можех да изпитвам по-голямо доверие към никой друг, още повече, че той е човек със силен характер."

По такъв начин Джон Кенеди не криел разногласията си с Дьо Гол и признавал неуспеха си в преговорите с него. Но същевременно се изказвал много ласкаво за генерала. Може би се е надявал да го направи по-отстъпчив? Едва ли. Кенеди бил изключително умен човек, за да не разбере, че подобни хитрости спрямо Дьо Гол са безсмислени. Очевидно той действително започнал да го уважава искрено. През 1963 г., 15 дни преди смъртта си, Кенеди в разговор с френския посланик казал: „Ако аз бях президент на Френската република, бих постъпвал също като генерал Дьо Гол!"

Що се отнася до Дьо Гол, в началото той бил твърде предубеден към младия американски президент и подигравателно го наричал „накъдрено хлапе". Вероятно това отношение датирало от времето на войната, когато Дьо Гол намразил бащата на Джон Кенеди, който бил посланик на САЩ в Лондон. Дьо Гол казал, че син на милионер може да бъде само разглезено момче. Обаче след срещата през лятото на 1961 г. и особено по-късно той бил на съвсем друго мнение и високо ценял Кенеди. Веднъж генералът се изказал за заместника му Джонсън: „За него историята се свежда до кулоарни комбинации. Кенеди беше човек с други разбирания. Очевидно американската политика ще се превърне в политиканство."

Основа за укрепване независимостта на Франция Дьо Гол търсел в Западна Европа. Наследството, оставено тук от Четвъртата република, го задоволявало още по-малко, отколкото жалкото положение на Франция в НАТО. По-рано френската външна политика била ориентирана към различни форми на „европейско обединение" на шестте държави: Общ пазар, Евратом, Обединение за добив на въглища и стомана. Навремето

мислели да ги допълнят с „европейска армия", против която не без успех се борел Дьо Гол. Съществуващите вече организации имали наднационални елементи, които застрашавали независимостта на Франция. Кроели се планове за политическа общност, която ще замести самостоятелните национални държави.

При тези условия Дьо Гол започнал да се бори за превръщане на „европейските" организации в нещо съвсем противоположно. Опасното оръдие, което би лишило Франция от независимост, той мечтаел да превърне в основа за укрепване мощта и влиянието ѝ чрез създаване на политически блок от независими държави под френско ръководство. Наистина нито една държава от „шестте" не проявява склонност да подкрепи голисткия план за „независима европейска Европа". И все пак Дьо Гол решил да се опита да привлече за свой съюзник Западна Германия, държавата, която най-малко била подходяща за това. Той смятал, че макар и икономически да е по-силна от Франция, ФРГ се нуждае от нейната политическа подкрепа. Кошмарни мисли за една възможна ликвидация на международното напрежение чрез съюз на западните държави със СССР измъчвали стария Аденауер. Съветският съюз работел активно в тази насока и срещал растящата подкрепа на обществеността на западните държави. Дори далечната възможност за сключване на германския мирен договор, за уреждане на западноберлинския въпрос тревожела Аденауер. Точно това положение довело Дьо Гол до мисълта да направи от него свой съюзник в борбата за укрепване позициите на Франция. Това било, изглежда, най-странната и двусмислена стъпка на голистката дипломация.

На 14 септември 1958 г. в Коломбе при Дьо Гол пристигнал канцлерът Аденауер. Разговорът им траял три часа. Постигнали съвместно споразумение и тържествено обявили края на съществуващата стара вражда между двете страни. Сътрудничеството между Франция и ФРГ, се казвало в изявлението им, е „основа на всяко конструктивно начинание в Европа". Срещата в Коломбе направила сензация. Нали идването на Дьо Гол на власт било разтревожило Западна Германия. Тя помнела намеренията му след края на войната да раздели Германия, борбата му против тъй наречената „европейска армия" и изобщо националистическите му убеждения. И ето опасният

враг на германците неочаквано станал приятел! Изборът на мястото придавал на срещата някакъв интимен характер. Оттук се разнесла и легендата за лична дружба, за особена духовна близост на двамата дейци, за взаимното им възхищение и т. н. Работата била много по-проста: Дьо Гол и Аденауер сключили негласно споразумение — генералът обещал да не допуска неизгодни за реваншистка ФРГ съглашения със СССР по германския въпрос, а Аденауер се съгласил да помага на Дьо Гол в борбата му за ръководство на Западна Европа.

Не минали и два месеца и Дьо Гол заминал за Рейн, за да върне визитата. Била му необходима бързата подкрепа на Аденауер, за да се попречи на английския план за „зона на свободна търговия", в която искали да включат шестте държави от Общия пазар. Това застрашавало идеята за превръщане „шестте" в политически блок под ръководството на Франция. Аденауер се съгласил да се обяви против Англия, а Дьо Гол обещал да го подкрепи по германския въпрос. Изминали още три месеца и на 4 март 1959 г. последвала нова среща, този път във Франция, в Марли льо Роа. Аденауер помолил Дьо Гол да го подкрепи в преговорите по съветското предложение за сключване на германски мирен договор. Дьо Гол обещал на Аденауер да му помогне и на 25 март на пресконференцията той подкрепил решително тезисите му. Обаче на същата пресконференция направил сензационно изявление, което в Бон прозвучало като гръм от ясно небе. Единствен от западните държавни ръководители той съвършено ясно и точно се изказал за неизменността на всички германски граници. С това отклонил главната цел на реваншистката програма на Аденауер. „Неочакваното" за него поведение на Дьо Гол било напълно логично. Генералът искал да покаже на западногерманския си „приятел" доколко той зависи от него. Освен това той съвсем не смятал да бъде рупор на Аденауер. Не искал да рискува авторитета си и да се нареди сред най-ограничените привърженици на „студената война". При това нито за миг не забравял Съветския съюз и още тогава далечната прицелна точка на политиката му била в източна посока.

В Бон, колкото и да се възмущавали от „вероломството" на Дьо Гол, били принудени със свито сърце да мълчат. През лятото на 1959 г. в Женева се състояло съвещание на министрите на външните работи на четирите държави с участието

на СССР, за да бъде разгледан германският въпрос. Аденауер възлагал изцяло надеждите си на френския представител. И той не го подвел: не било взето никакво решение. А през май 1960 г. генерал Дьо Гол подкрепил по същество политиката на „студената война" в историята с провала на съвещанието на високо равнище. Сега Дьо Гол решил, че е настъпил удобен момент за осъществяване на старите му планове да се създаде на основата на „малка Европа" независим от САЩ политически блок начело с Франция. През юли 1963 г. Аденауер и Дьо Гол се срещнали в Рамбуйе. Френският президент изложил направо плана си за политическо обединение на „Европа на шестте" като коалиция от държави без каквито и да било елементи на наднационалност. Представителите на правителствата ще се събират редовно и съвместно ще решават въпроси, свързани с политиката, икономиката и отбраната. Планът на Дьо Гол напълно противоречал на всички замисли на привържениците на „европейското обединение", които мечтаели за ликвидация на националните държави и създаване на „свръхдържава" под формата на федерация. Напротив, на конференцията Дьо Гол говорил за конфедерация на независими държави. Аденауер изпаднал в ужас и умолявал Дьо Гол да не разгласява намеренията си. Но генералът постъпил именно така и на пресконференцията на 5 септември изложил своя план. Последвала единодушна отрицателна реакция от страна на останалите участници в „шесторката". Що се отнася до Аденауер, той само помогнал да бъде свикано съвещание на държавните глави на шестте страни.

Съвещанието се състояло на 10 и 11 февруари 1961 г. в Париж. Председателствувал генерал Дьо Гол, който бил принуден да изслуша най-жестока критика на плановете си. Това било провал, макар че голисткият план се разглеждал от различни комисии до април 1962 г. включително. Описвайки този неуспех в „Мемоари на надеждата", Дьо Гол прави следния извод: „Едно е ясно, докато западните държави от Стария свят се подчиняват на Новия свят, Европа не може да стане европейска... Ако нашите съседи се отказаха да последват Франция в борбата ѝ за създаване на независима европейска Европа, това стана до известна степен, защото се страхуваха от засилването на ролята ни при образуване на такава Европа, но главно, защото при „студената война" предпочитат да получат аме-

риканска защита.“ Така генерал Дьо Гол постоянно идвал до убеждението, че при провеждането на политиката си за укрепване на националната независимост най-важна пречка е „студената война“.

Съюзът с Бон не се оправдал не само относно проблема за политическото обединяване на Западна Европа независимо от САЩ. Усилията на Дьо Гол и за преобразуването на НАТО не получили подкрепа. Нещо повече, западногерманските представители в самия блок осъждали открито намаляването на френското участие в системата за военната интеграция на Атлантическия съюз. А при решаването на външнотърговските въпроси в Общия пазар ФРГ била главният противник на Франция.

Дьо Гол гледал на всичко това със съжаление, но с разбиране. Нима не казвал, че „държавата, достойна за това име, няма приятели“? Той виждал причината за неуспеха си в различието на реалните национални интереси, които рано или късно могат да станат противоречиви. При това в дипломацията, както и на война, стратегията не на преките, а на косвените действия, които не дават изведнъж реални резултати, води най-често до успех. След като политическото обединение на „шесторката“ не успяло, защо да не опитат да го осъществят поне „по двойки“? Влиятелните среди на френската буржоазия подкрепяли горещо съюза с Бон. Той отслабвал опозицията към външната политика на Дьо Гол от страна на партиите, привърженици на „европеизма“, като например МРП. Най-после по-голямата част от французите, които не били забравили трите германски опустошителни нашествия, действително жедаели истинско примирие с германците.

Дьо Гол не отслабва, а рязко засилва политиката на „съблазън“ към Бон. През юли 1962 г. в Париж пристига на официално посещение канцлерът Аденауер. За разлика от предишните делови посещения този път го приемат изключително тържествено. Дьо Гол награждава канцлера с Големия кръст на Почетния легион и с поток от ласкателства. А след заминаването на Аденауер поканва преподавателя си по немски език. Още от младини Дьо Гол се справял доста добре с този език. Но сега възнамерява да говори публично пред германците и да спечели сърцата на жителите на ГФР с галското си красноречие на родния им език. През септември на свой ред Дьо

Гол заминава за Рейн на официално посещение. Това пътуване заслужава да бъде разказано по-подробно.

На 4 септември Аденауер посреща френския президент на летището в Бон. Неочаквано за всички Дьо Гол прегръща изумения старец и го целува по двете бузи. Канцлерът казвал по-късно за това: „За пръв път ме целува чуждестранен държавник, и то французин!" Наистина в дадения случай имало на какво да се чуди...

Но това било само началото. За пет дни генералът прекосил Западна Германия от север до юг и посетил Хамбург, Кьолн, Мюнхен, Щутгарт и градовете от Рурската област. Навсякъде той говорел на немски език пред огромни тълпи хора. Най-много Дьо Гол говорел за дружбата между французите и германците, наричайки я „едно от най-големите явления в съвременната епоха". Той се подмазвал явно пред слушателите си, като повтарял, че те са „велик народ". Генерал Дьо Гол настойчиво давал да се разбере, че дружбата с Франция има за германците особено, изключително значение. В Кьолн държал реч пред 500-хилядна тълпа, която размахвала френски знамена, тупал Аденауер по рамото и му казвал, че е добър германец. В своето обширно родословие Дьо Гол намерил дори един далечен роднина — германец, някой си Колб, и упорито изтъквал кръвното си родство с германския народ. За да се хареса на слушателите си, той говорел такива работи, които поразили мнозина. Във военното училище в Хамбург, като бивш ръководител на „Свободна Франция", Дьо Гол заявил, че срещата с офицерите от бундесфера е била „чест" и радост за него, че германци и французи са извършвали винаги големи подвизи само с участието на военните. В страна, където милитаристичните традиции са така силни, това не можело да не се хареса, макар че мнозина, особено в чужбина, били много шокирани.

Изключително тържествената обстановка, при която говорел генералът, необичайният за германците тон на речта му, неговият нисък, звучен и вибриращ глас, величествените му маниери — всичко това правело огромно впечатление на германската тълпа. Английската журналистка Нора Белова писала, че като наблюдавали поведението на тълпата в Мюнхен, кореспондентите казвали: „Подобни изблици на ентусиазъм не сме видели от времето на Хитлер." Списание „Дер Шпигел",

което се отличавало с антифренския и антиголисткия си тон, писало: „Дьо Гол дойде в Германия като президент на французите. Той се връща като император на Европа."

Това бил необикновен, но ефектен спектакъл. И най-поразителното било, че такава била и преценката на самия изпълнител на главната роля. При една от възторжените срещи казал тихо на сътрудника, който го придружавал: „Ентусиазъм и омраза? Глупости... Вижте колко относително и случайно е всичко това." По-късно признал пред един свой близък: „Аз казвах на германците: вие сте велик народ. Но това не е истина. Ако бяха велик народ, германците не биха ме посрещнали по такъв начин."

Ако си спомним съветите, които Дьо Гол давал някога на главния герой в книгата си „Върху острието на шпагата", смисълът на този фарс става по-ясен. Но защо е бил необходим? Скоро след посещението бонското правителство получило проектодокумент, с който се оформял съюзът между Франция и ГФР. Задрейнските гастроли били подготовка към новия дипломатически ход на Дьо Гол. На 22 януари 1963 г. в зала Мюра на Елисейския дворец се състояла, по думите на един журналист, „най-голямата сватба в Европа". Бил подписан договор за френско-западногерманско сътрудничество. При това канцлерът Аденауер получил още една генерална целувка.

Текстът на елисейския договор имал подчертано технически характер. В него се изброявали само формите на сътрудничество, например периодичните срещи на ръководителите на двете страни. Но нищо не се говорело за политическите принципи и намерения на страните. Любопитен признак. Дьо Гол казал веднъж, че изобщо „договорите имат сезонен характер". В случая това станало точно така, защото договорът не просъществувал и до лятото. През май 1963 г. при ратифицирането на договора педантичните германци въпреки правилата на международното право добавили към текста политически преамбюл, в който се казвало, че за основа на политиката на ГФР служи тесният съюз със САЩ, военната интеграция в НАТО, „наднационална Европа", участието на Англия в Общия пазар, т. е. това, което Дьо Гол отхвърлял.

На 2 юли 1963 г. на обед в Елисейския дворец Дьо Гол в разговор с група депутати казал: „Виждате ли, договорите приличат на момичетата и розите: и едните, и другите увяхват.

Ако френско-германският договор не се реализира, това няма да е първият случай в историята."

След сключването на договора отношенията между Франция и ФРГ бързо и рязко се влошили. Това съвпаднало с оставката на 87-годишния Аденауер и заместването му от Ерхард. Той бил съвсем равнодушен към величествените исторически реминисценции на Дьо Гол за еднаквата съдба на гали и германци. Вълнували го повече конкретните проблеми, като подобряване на външнотърговския баланс. Той не можел например да прости на Дьо Гол категоричния му отказ да разгледа въпроса за атомното въоръжаване на ГФР. В зависимост от нарастващата външнополитическа самостоятелност на Дьо Гол растели и разногласията между Бон и Париж. ГФР била „атлантическа" страна, а Франция — крайно „европейска".

Това съвсем ясно се установило през 1963 година. Всичко започнало от това, че Англия настоявала да бъде приета в Общия пазар. Дьо Гол, разбира се, не можел да не помисли за бившия партньор на Франция в „сърдечното съглашение". Защо пък да не си осигури подкрепата на Лондон в борбата за независимост от Вашингтон? Не без съжаление Дьо Гол отхвърлял тази възможност. Той видял, че системата на „особените отношения" между САЩ и Англия превърнала бившата „владетелка на моретата" в послушно оръдие на Вашингтон. Той добре помнел всичко, което изпитал през войната, когато Чърчил в критични моменти избирал винаги „морските простори", т.е. заставал на страната на САЩ.

Възможно ли е в конфликта си с Вашингтон генералът да се е ръководил само от симпатиите и антипатиите, емоциите и болезненото възприемане на националното си унижение? Разбира се, в политиката Дьо Гол изразявал винаги личните си стремежи. Обаче проявите на „тежкия характер" на генерала съвпадали с обективните тенденции в световното развитие, с промените в положението на САЩ и Западна Европа, които с поразяващ усет той схващал и съзнателно формулирал в духа на широките си исторически възгледи.

Точно в началото на 1963 г., когато генералът, след като освободил Франция от бремето на алжирската война, започнал открита борба с англосаксонските държави, се забелязали признаци на разклащане на непоклатимото нагледно влияние на Вашингтон върху западния свят. Преобладаващото икономическо

надмощие на САЩ станало история. Западноевропейските държави, надминавайки ги по темповете на промишленото производство, стъпвали на крака. Като резултат например било рязкото (близо два пъти) намаляване на огромните някога златни резерви на САЩ и количеството на тези резерви в подземията на западноевропейските банки. Западноевропейските монополи конкурирали успешно задокеанските си партньори. И в политиката западноевропейските държави започнали да показват необикновена пасивност и липса на ентусиазъм при изпълнение на заповедите, дадени от Вашингтон, макар че, разбира се, все още никой не смеел да говори с него така, както Дьо Гол.

Президентът Кенеди с присъщата си енергия и инициативност се стремял да задържи американската хегемония. Атлантическата икономическа общност трябвало да укрепи конкурентоспособността на САЩ в Западна Европа,като премахне митническите бариери за американските стоки. За да открие пътя към създаване на такава общност, Англия заявила, че е готова да влезе в Общия пазар. Очевидна била зависимостта на западноевропейските страни от САЩ в Атлантическия блок, който трябвало да затвърди плана за „многостранните ядрени сили", съставен от флот от 25 кораба на различни страни със смесено командуване, за който американците били готови да дадат ракетите „Поларис".

Това било настъпление по целия фронт.

Но то било прекратено бързо, защото генерал дьо Гол нанесъл предварителни удари и отхвърлил новата атака върху независимостта на Западна Европа. Нима самотният Конетабъл, който не получил активна подкрепа от нито един западноевропейски партньор, можел сам да направи това? Случило се именно така, че генералът, който бил олицетворение на Франция, съзнателно или инстинктивно се опирал на обективните изменения в икономическата, политическата и стратегическата роля на цяла Западна Европа. В една от декларациите си министър-председателят Жорж Помпиду изказал знаменитата мисъл, че „поради географското си разположение и историята си Франция е предназначена да играе ролята на Европа". По този повод известният френски специалист по външнополитическите въпроси Алфред Гросер писал: „Най-важното гледище в Европейската политика на генерал дьо Гол

беше, че той провеждаше тази политика, очаквайки момента, когато другите държави ще разберат в какво именно тя се състои.“ „Другите“ не го поддържали и той, защищавайки интересите им, работел убедено въпреки това. Ето как станало това.

На 15—16 декември 1962 г. генерал дьо Гол приемал в Рамбуйе британския министър-председател. Едва в този момент у генерала се породила надеждата, че може би ще се открие възможност да се създаде общ фронт от Франция и Англия против американската хегемония. САЩ току-що били съобщили, че са прекратили производството на ракетата „Скайболт“, с която англичаните се надявали да попълнят ядрените си сили — не им стигали средства, за да си доставят атомни бомби. Половин година преди това Франция изпробвала първата си атомна бомба и по този повод Дьо Гол се провикнал страстно: „Ура за Франция!“ Още през 1960 г. той разработил план за създаване на френски „ударни сили“, които трябвало да осигурят военната независимост на Франция. Поради ограничените френски ресурси осъществяването на такъв план било извънредно трудна, дори непосилна задача. Обаче ако Англия и Франция обединят усилията си, работата би могла да получи съвсем друг обрат. И тогава Западна Европа нямало да има нужда от пословичната американска „защита“. Дьо Гол казвал: „При преговорите в Рамбуйе аз предложих на Макмилън съвместно производство на ракети, което би могло да стане база на френско-британските ядрени сили и зародиш на европейската сила.“

Дьо Гол очаквал, че точно сега Макмилън трябва да се съгласи с тази идея в интерес на независимостта на страната си и на Западна Европа. Британският министър-председател се отнесъл като че ли с разбиране към предложението на Дьо Гол, но не давал окончателен отговор, позовавайки се на това, че на 18 декември му предстои среща с президента Кенеди на Бахамските острови. Той молел Дьо Гол само за едно: Англия да бъде приета в Общия пазар. Генералът отговорил, че това е възможно при условие Англия да приеме идеята за „независима европейска Европа“. Както Франция, и Англия трябвало да премине към независима външна политика. „Обаче — казвал Дьо Гол на Макмилън — имайки предвид особените отношения, които ви свързват с Америка, позволете ми да ви

запитам, ще влезете ли вие в такава Европа и ако влезете, не ще ли го направите, за да се интегрира тази Европа и да се разшири в някакъв атлантизъм?"

Макмилън отговорил неясно и уклончиво, като настоявал само Англия да бъде приета в европейската „шесторка", без каквито и да било гаранции от нейна страна. Съществуват няколко версии за хода на тези преговори. Според редица източници работата стигнала дотам, че, изгубил надежда да получи съгласието на Дьо Гол, Макмилън заплакал... Неочаквано и с убийствен сарказъм Дьо Гол процитирал думите от известната песен на Едит Пиаф: „Не плачете, милорд!"

От Франция Макмилън отлетял за Бахамските острови, където Кенеди му предложил ракетата „Поларис" при условие, че ще се съгласи да участвува в „многостранните ядрени сили", към които Дьо Гол изпитвал същото отвращение, както някога към плана за „европейската армия". Макмилън приел всички предложения на американския президент и двамата изпратили на Дьо Гол покана за присъединяване към англо-американското споразумение. Разбрал за капитулацията на Англия, Дьо Гол казал с възмущение: „Макмилън пресече Атлантическия океан, за да се хвърли в прегръдките на Кенеди, на когото продаде европейското първородство за паница леща с марка „Поларис"!

„Председателството" на Макмилън било повод за преминаване към нов етап във външната политика. Краят на алжирската война и успехът при референдума укрепили почвата под краката на генерала. Пред близките си той казал, че сега ще действува съвсем свободно и ще провежда „истинска" политика. 14 януари 1963 г. бил рожденият ден на тази политика. На редовната, осма пресконференция съвсем хладнокръвно Дьо Гол хвърлил едновременно две „бомби", които проглушили западните му съюзници.

Шестнадесет месеца продължават преговорите за влизането на Англия в Общия пазар. Пет от шестте участници в него са съгласни вече по принцип с това. Но Дьо Гол заявява, че Англия няма да стане член на Общия пазар, защото това би довело до „образуване на колосално атлантическо сдружение, което ще бъде зависимо от американците и подчинено на тях". Втората „бомба" засяга „многостранните ядрени сили". САЩ пристъпили вече към практическото им осъществяване. Дьо

Гол решително отхвърля този план и заявява, че Франция сама ще създава независими атомни ударни сили.

Това предизвиква буря от негодувание от всички страни. Всички партии в страната критикуват „надменността" на Дьо Гол. Всички съюзници от НАТО са официално против, макар че някои в душата си изпитват злорадо удовлетворение. С яростна критика се нахвърля върху Дьо Гол американският печат, като го обвинява във всичко, включително и в „старческо слабоумие".

Навсякъде звучи зловещата дума „изолация". Намерили с какво да смутят човека, който отдавна е убеден, че самотата е синоним на величие! А и кога ли пък в живота си той не е бил изолиран? Това положение е напълно естествено за него и отговаря на характера му. При това „изолацията" в основата си е плод на силно изплашеното въображение на „атлантическите" политици и журналисти. Нима „ударната сила" не обещава несметни печалби на най-големите френски тръстове? Например Марсел Дасо, собственик на авиационни заводи и на няколко вестника, не случайно е пламенен голист. Мнозина от тези, които са свързани със селското стопанство, наблюдават със задоволство как генералът предлага на партньорите си от Общия пазар благоприятни условия за пласиране на френските продукти. Те се съпротивляват, особено Западна Германия. Но Дьо Гол излиза с ултиматум: или условията ще бъдат приети, или Общият пазар ще престане да съществува. Няколко години продължава борбата, в която генералът проявява изключителна упоритост. Независимото поведение на Дьо Гол явно импонира на французите, макар че създаването на „ударна сила" изпразва джобовете им. Антиамериканизмът съответствува на традиционната за французите американофобия, на презрението им към първобитната, макар и богата цивилизация на „американолизците"! Между другото в лични разговори самият генерал постоянно използува тази жаргонна думичка, която изразява презрението му към американците. Независимият тон на Дьо Гол ласкае чувството на неизкореним франкоцентризъм, който се таи в сърцата на много французи.

В „Мемоари на надеждата" Дьо Гол пише по повод на враждебната реакция към политиката му на независимост: „Не ми липсваше и подкрепа. Аз чувствувах подкрепата на нашия народ, който не страда от надменност, обаче иска Франция да

си остане Франция... Аз чувствувах как хората разтварят сърцата си."

През лятото на 1963 г. Дьо Гол изтегля от командуването на НАТО атлантическия френски флот. Под американско командуване остават само две френски дивизии вместо предвидените някога 14 и няколко авиационни части. Дьо Гол не пропуска нито един случай, за да критикува политиката на САЩ. Той ги критикува все по-остро за голямата намеса в работите на Виетнам, а през май 1965 г. отзовава френските представители от СЕАТО, което означава фактически излизане на Франция от агресивния блок в Югоизточна Азия. Той осъжда остро американската намеса в Доминиканската република. Предприема големи външнополитически акции, без дори да предупреди Вашингтон. Така през 1964 г. Дьо Гол обявява, че Франция признава официално КНР. Когато през май 1964 г. започва „рунда на Кенеди", т. е. опитът да бъдат намалени вносните мита на американските стоки в Западна Европа, Франция се обявява решително против това намерение. По дипломатически пътища чрез високопоставени емисари, в поверителни писма на Дьо Гол се предлагат отстъпки, заплашват го, убеждават го. Той остава непреклонен. Въпреки това президентът неизменно изразява приятелството си към американския народ. На 22 ноември 1963 г., на рождения си ден, Дьо Гол научава за убийството на Кенеди. Той заповядва незабавно да му бъде подготвен самолет, за да присъствува на погребението. ФБР и френската обществена безопасност го предупреждават, че в Америка избягалите членове на ОАС готвят покушение срещу него. Предлагат му да следва траурния кортеж вътре в автомобила. Но генерал дьо Гол във военна униформа върви зад ковчега в първата редица сред тълпата от президенти, крале, министри. Той заявява: „Президентът Кенеди падна като войник на фронта при изпълнение на служебния си дълг към родината. От името на френския народ, постоянен приятел на американския народ, аз отдавам дължимото на големия му пример и великата му памет."

След траурната церемония вдовицата на покойния кани Дьо Гол да я посети в Белия дом. Разговорът трае 15 минути. Жаклин Кенеди взема едно цвете от букета, поставен във вазата пред самия полет на президента за Тексас, и го подава на генерала. Той целува учтиво ръката на вдовицата.

Същата вечер се състояла и срещата с Линдън Джонсън. Още през 1960 г. този тексасец се запознал с Дьо Гол и разговарял с него. Тогава той казвал: „Описваха ми Дьо Гол като студен и надут човек. Това не е така. Той ми се видя извънредно сърдечен, напомняше ми нашите стари аристократи южняци." Широко усмихнат, Джонсън добавил: „В същото време открих у нас нещо общо — например ръста. И двамата сме високи метър и деветдесет и два и явно имаме еднакви разбирания по много въпроси..."

При разговора Джонсън се убедил, че не е достатъчно да имаш еднакъв ръст, за да бъдат схващанията ти еднакви с тези на Дьо Гол. Водил се разговор между глухи. През следващите месеци генералът заявил, че е премного зает, за да предприеме пътуване до САЩ и се срещне с американския президент, макар че намерил време да посети Мексико и половин дузина държави от Латинска Америка. Навсякъде той развявал знамето на независимостта и срещал пълно одобрение от страна на всички недоволни от американското иго.

Продължава борбата около плана за „многостранните ядрени сили". На преговорите по този въпрос креслото на Франция остава празно. Изяснява се, че ядрените сили на НАТО са всъщност американо-западногермански сили. На 5 ноември 1964 г. това открито заявил министър-председателят на Франция Жорж Помпиду. Той ги нарекъл „разрушителни" и „провокационни" за Европа. „Може да се запита — заявил той, — не са ли насочени те в края на краищата в една или друга степен срещу Франция?"

Генерал дьо Гол ускорява създаването на независима френска „ударна сила". През есента на 1963 г., облечен в грамаден до петите бял халат на атомник, той разглежда лично ядрените заводи в Пиерлат. В края на същата година френските въоръжени сили получили 50-килотонни атомни бомби, а от януари 1964 г. започнало производството на самолети „Мираж IV", предназначени да отправят тези бомби до целта. „Ударните сили" за него са дипломатическо оръжие. Обаче „ударната сила" за френската икономика е тежко бреме. За да се доведе докрай създаването на атомно оръжие, се правят все нови и нови изпитания (до 1966 г. са взривени 9 бомби, Дьо Гол присъствува лично при една от експлозиите). Оттук възникват противоречия във външната политика на Дьо Гол. Той се отказва

да се присъедини към Московския договор за прекратяване на ядрени опити в трите сфери и продължава да заразява атмосферата с радиация, като предизвиква възмущението на световната общественост.

Това са разходи за „политиката на величие", които не са малко. Дьо Гол я провежда упорито, като пренебрегва обвинението на Джонсън в „тесен национализъм". Разбира се, липсата на широта на възгледите е последното нещо, в което може да бъде заподозрян генералът. На 4 февруари 1965 г. на пресконференцията Дьо Гол хвърля нова „бомба". Той иска да не се използува доларът в международните разплащания и да се премине към единен златен стандарт. Наистина редът, установен в миналото, когато почти цялото злато се намирало в Америка, бил остарял. Сега в Европа имало повече жълт метал, отколкото във „Форт Нокс". Франция била обърнала вече част от своите доларови запаси в злато. Ако и останалите страни в Европа последват този пример, Съединените щати са застрашени от банкрут. Американците могат да обменят срещу злато само малка част от зелените хартийки, които те разпространявали из целия свят, прехвърляйки икономическите си трудности върху плещите на другите. Инициативата на Дьо Гол носела смъртна опасност за САЩ. Ударът бил нанесен на най-болното място.

На 9 септември 1965 г. се състояла нова пресконференция на Дьо Гол. Наближавал моментът, когато щели да влязат в сила членовете от споразумението по въпроса за Общия пазар, които засягали принципа за наднационалност. Дьо Гол го отхвърлил отново и заявил, че нищо не е в състояние да накара Франция да се подчини на волята на другите. Но „гвоздеят" на тази пресконференция бил въпросът за Атлантическия съюз. „Ние ще останем — казал президентът — съюзници на нашите съюзници, обаче след като изтече срокът на задълженията, които сме поели, т. е, не по-късно от 1969 г., ще престанем да бъдем в положение на подчинение, наречено интеграция, която е предвидена от Организацията на Северноатлантическия договор и която поставя нашата съдба в чужди ръце... Ние ще си извоюваме правото тази организация да не ни лишава от свобода на действие."

Буря от негодувание се надигнала в американския печат. Белият дом решил обаче да се въздържи от публичен скандал.

Бившият президент Айзенхауер предложил в изказването си да се успокои Дьо Гол чрез назначаването му за върховен главнокомандуващ на силите на НАТО! Изобщо се създало впечатление, че САЩ не вярват в сериозните намерения на Дьо Гол. Нима той ще се осмели да посегне на най-святото нещо в капиталистическия свят — Атлантическия съюз? Но генералът се осмелил...

На 21 февруари 1966 г. на поредната пресконференция той заявил, че Франция в желанието си да възстанови суверенитета си е решила да напусне военната организация НАТО, и поискал да бъдат изтеглени всички бази, щабове и др., които се намирали на френска територия и не се контролирали от французите. Наскоро в нота до 14-те страни — членки на НАТО, било съобщено за излизането на всички френски части от състава на атлантическите въоръжени сили, за отзоваването на французите от щабовете на НАТО и за изтеглянето от френска територия на всички чужди бази, летища, складове и т. н. Франция представила на САЩ график за евакуацията на 29 бази с 33 хиляди войници и офицери. Цялата операция трябвало да приключи до 1 април 1967 година. Военностратегическата структура на НАТО, разположена главно на френска територия, се проваляла. Не е необходимо да се говори за реакцията от решението на Дьо Гол, в която скърцането на зъбите и виковете на негодувание прикривали объркаността и смущението на Вашингтон.

Генерал дьо Гол казвал, че операцията във връзка с НАТО „е последната важна битка в моя живот". Разбира се, тя се оказала не последната, но затова пък много важна. Можем да я поставим наред с борбата на Дьо Гол през 30-те години за създаване на бронетанкова армия, дори с подвига му от 18 юни 1940 г., с борбата против ЕОС, с прекратяването на алжирската война, т. е. с онези моменти от биографията на генерала, когато бил изразител на волята на Франция и служел на националните й интереси. Той показал отново изключителни качества на голям политически деец, който върви към целта, преодолявайки редица препятствия с необикновено търпение и самообладание. Против него били правителствата на всички атлантически страни, с които поради класовите си позиции той не можел да скъса. Изглежда, трябвало да съчетае несъвместими цели: да излезе от системата за интеграция в НАТО и при това

не само да не подрони, но и да укрепи позициите на капиталистическа Франция. Той действувал сам. Дори и да се опитвал да получи подкрепата на Аденауер или на Макмилън, Дьо Гол в никакъв случаи не ги молел за това. Той изкусно създавал такава политическа ситуация, при която можел да прави това, за което друг буржоазен политик незабавно би изгубил властта. Все пак Дьо Гол отново отивал към конфликт със своята класа, с основната част на буржоазна Франция, която се кланяла на Атлантическия съюз като на божество, което осигурява запазването на класовото й господство. Но както винаги не се отказвал от класата си, а просто по-дълбоко, по-добре, по-далновидно разбирал смисъла на събитията. Той срещал съпротива от страна на всички традиционни политически партии, от „независимите" до социалистите. Все пак освен комунистите никой друг не поставял под съмнение НАТО, а смятали, че е необходимо да се вземе най-активно участие в тази организация. И той нанесъл грижливо пресметнат удар в най-подходящ момент, когато престижът и влиянието на САЩ намалели поради войната във Виетнам и валутната криза, в момент на растяща тенденция към търсене начин за споразумение с Изтока.

Операцията в НАТО била само част от политиката за величие. Тези и други действия на Дьо Гол се ограничавали в рамките на Атлантическия блок или на „малка Европа". Но той бил политически изразител на глобални идеи и замисли, и то не в мащабите на държави и дори континенти, а на целия свят. „Франция — казвал Дьо Гол, — тъй като е Франция, е длъжна да води световна политика по световните въпроси." Той разбирал, че величието на Франция може да бъде осигурено само във връзка с решаването на световните проблеми и на най-важния от тях — проблема за отношенията между двете социални системи. Правителствата на другите западни държави, разбира се, действували по своему и различно в тази насока. За да изпревари партньорите си, Дьо Гол и тук провеждал политика с несравнено по-широк размах. Още повече, че той можел да се опира на такива фактори, като особените исторически връзки между Русия и Франция, стремежа му към независимост, нарасналия благодарение на усилията му авторитет на Франция. В „Мемоари на надеждата" Дьо Гол писал: „Аз реших, че общото положение се е изменило от времето на създаването на НАТО. За всички стана ясно, че версията за

възможен поход на Съветския съюз за завоюване на Запада е неправдоподобна. Но ако не се води война, рано или късно трябва да се сключи мир. За французите Съветска Русия е велика страна, наш съюзник в двете световни войни. С храбростта си и безбройните си жертви тя осигури крайната победа и днес без нейно участие е немислимо осигуряването на мира."

Така мислел генералът още през 1958 година. Още тогава той изразявал тенденция за сближаване със Съветския съюз. Още през 1960 г. Дьо Гол водел в Париж преговори със съветската правителствена делегация, по време на които се проявил стремежът на двете страни за сближаване и общност във възгледите по отделните аспекти на германския въпрос. Но положителните резултати от срещата загубили наскоро силата си поради напрежението, което се появило във връзка с прекъсването на съвещанието на високо равнище, засилването на разногласията по германския въпрос и кубинската криза. Въпросът за сближаване със Съветския съюз става все по-актуален за Дьо Гол, ако се съди по засилването на независимите му външнополитически тенденции. През 1964 г. Франция и СССР сключват дългосрочно търговско споразумение, а през следващата година — споразумение за съвместно внедряване системата на цветната телевизия, а също и споразумение за сътрудничество в областта на използуването на атомната енергия за мирни цели, за научно-техническо сътрудничество в изучаване на космическото пространство. Разменили се посещения на министрите на външните работи на Франция и СССР. А през 1966 г. по покана на Президиума на Върховния съвет на СССР и съветското правителство генерал дьо Гол направил официално посещение в СССР.

Дьо Гол направил не случайно тази най-голяма стъпка именно през 1966 година. Той смятал, че сега, след като укрепил позициите на Франция, има пълното морално право да реши по достоен начин задачата за сближаване със Съветския съюз, която си бил поставил още като дошъл на власт през 1958 година. Пътуването на Дьо Гол се разглеждало като нова, важна проява в борбата за величие на Франция с помощта на провежданата независима политика. Колкото и значителни да били успехите му в тази политика в рамките на Западна Европа, по отношение на НАТО и Съединените щати те не се издигали още на такова равнище, че да бъде решен най-важният световен

въпрос — отслабване на международното напрежение. Без активното, широко и самостоятелно участие в решаването на този проблем не може и да се говори за световна политика на велика световна държава, което било най-важната цел на Дьо Гол. Той смятал, че отслабването на международното напрежение „е преди всичко европейски проблем", че Европа трябва да предприеме най-важните действия в тази насока.

Според Дьо Гол „Съветският съюз и Франция са определени за това дело от историята, от самата им същност и волята на техните народи".

В биографията си на Дьо Гол Жан Лакутюр пише: „В Москва през 1966 г. Шарл дьо Гол търсеше подкрепа, която би защитила галите при ново избухване на огъня откъм Рейн, а също така против крайно тежкото покровителство на САЩ." Възможно е тези съображения да са имали определена роля. Обаче за разлика от посещението в Москва през 1944 г. не се говорело за сключване на военнополитически съюзнически договор — обстановката в Европа и в света станала друга и поставяла други задачи. При все това старите традиционни фактори за френско-руския съюз вдъхновявали вероятно Дьо Гол, за когото историята винаги служела за база на политически решения. Както винаги, новият завой към Москва отразявал доминиращото убеждение в светогледа на Дьо Гол, че националният елемент е най-висша ценност в сравнение с идеологичните фактори. Ето защо за него възстановяването на френската независимост означавало съвсем естествено отдръпване от САЩ и в същото време сближаване със СССР, като се запазвало независимото положение на Франция между двете най-могъщи държави в света.

Не може да се каже, че в „съветската" политика на Дьо Гол нямало известна доза илюзии, свързани с теорията за „конвергенция" на двете социални системи. Като мечтаел за обединението на Европа от „Атлантика до Урал", той смятал, че са необходими социални и политически изменения в социалистическите и капиталистическите държави. Не случайно в едно от изказванията си в Москва той казал, че съвременните народи „се подчиняват на законите на една и съща механическа и научна цивилизация". Обаче в същата реч наред с това съмнително потвърждаване реалистично се изтъквали „съвсем различните режими" в СССР и във Франция. В преговорите си с

Дьо Гол съветските ръководители изхождали именно от такава реалистична оценка на нещата и това създавало делова атмосфера, която изключвала всякакво политическо обърквапе. Всички разбирали, че става дума за сътрудничество между правителствата на страни от различен социален тип. Нямало недомлъвки, неискрено отношение, нямало никаква игра в традиционния дух на буржоазната дипломация.

Генерал дьо Гол пристига в Москва със самолет на 20 юни 1966 г. и остава до 1 юли. Той знае, че понеже е един от ръководителите на антихитлеристката коалиция, ще бъде добре посрещнат. Но действителността надминава всичките му очаквания и генералът искрено се радва на атмосферата при срещата със съветските хора. Съветското правителство предоставя на генерала резиденцията в Кремъл. Френското списание „Пари Мач" пише: „През 1966 г. за пръв път след големия пожар в Москва през 1812 г. трицветното знаме се развява над Кремъл." Между другото, като говори в Москва за традициите в дружбата между Русия и Франция, Дьо Гол подчертава, че „никога между тях не е имало съществени претенции, дори по времето на „Война и мир" или в епохата на Севастопол". Генералът често разглежда историята по своему...

От момента на излитането си от Париж за Москва до завръщането си обратно Дьо Гол прелетява 20 000 километра, от които 14 000 над територията на Съветския съюз. В различни съветски градове излизат 5 милиона души, за да посрещнат генерала. 23 пъти той влиза в непосредствен стихиен допир със съветските хора, произнася пред тях 20 речи. 26 часа води преговори, в които от съветска страна вземат участие Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорни и А. Н. Косигин.

„По такъв начин той надмина — пише „Пари Мач" — всичките си рекорди, хвърли в изумление света и възмути приятелите ни от Новия свят." И какво толкова възмутило американците, които още болезнено преживявали изтеглянето на Франция от военната система на НАТО? Разбира се, това било новата важна проява на френската независимост, постигнатото голямо политическо съгласие между ръководителите на двете страни и изключително приятелската атмосфера през цялото време на посещението на Дьо Гол. Трябва да признаем, че генералът с всички сили съдействува за това с присъщото му красноречие, голямата култура и политическото изкуство. 75-

годишният президент намира време и търпение преди заминаването си да се занимава специално с руски език и почти всичките си речи завършва на руски. С голям такт, с чувство на мярка и вкус той умее да намира за всеки случай подходящи думи. Така след пристигането си в Ленинград той казва: „Аз изпитвам голямо удовлетворение и удоволствие от това, че се намирам днес в Ленинград. Това е наистина исторически град: тук за пръв път пред света се прояви величието на Русия. Тук стана най-великото събитие във вашата история — вашата революция... Ленинград е прекрасен град, който можа да запази и развие всичко онова, което му бе оставено от миналото, и да прибави към него всичко ново, създадено от човечеството. Този град е могъщ и лъчезарен." А в заключение Дьо Гол издекламирва на руски Пушкиновите стихове: „Хубавей, град Петров, и бъди непоколебим като Русия!"

В Киев припомня за дъщерята на Ярослав Мъдри, която станала френска кралица, и говори за ролята на древния град „за създаването на велика Рус". Нарича Волгоград „най-героичен от всички градове". В Новосибирск той се възхищава от научните и промишлени постижения на „тайнствения, интересен и пълен с поезия и романтика" Сибир. В Московския университет генералът говори въодушевено за величието на Ломоносов, за „универсалния характер на научната истина", за това, че културата, науката и прогресът са целта на „новия съюз" между Русия и Франция. Чувствува се, че Дьо Гол е доволен от пътуването си. По време на срещата с войниците и офицерите на гвардейската Таманска дивизия той казва: „Като че ли се подмладих с 20 години."

В резултат на преговорите в Москва е подписана съветско-френска декларация, която открива нов важен етап в отношенията между СССР и Франция, в борбата за разрешаване въпроса на европейската сигурност и укрепването на мира в целия свят. В разговорите между генерал дьо Гол и съветските ръководители Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорни и А. Н. Косигин, които преминават в атмосфера на голяма сърдечност, се засягат преди всичко европейските проблеми, за които било взето решение да се разглеждат в европейски рамки. Страните се съгласяват, че Съветският съюз и Франция трябва да направят решителен принос за уреждане на плодотворно сътрудничество в цяла Европа, към което ще се стремят да привлекат всички европейски страни.

Обсъждат се също и други конкретни международни проблеми. По въпроса за американската намеса във Виетнам възгледите им съвпадат напълно. В дух на съгласие се разглеждат и въпросите за разоръжаването и ролята на ООН. Особено обширно съгласие в съветско-френските отношения се постига по въпросите на политиката, икономиката и културата. По всички линии била утвърдена програмата за разширяване на тези отношения. Взема се решение да се образува постоянна съветско-френска комисия, да се провеждат редовни политически консултации. Страните се споразумяват да бъде установена линия за пряка връзка между Кремъл и Елисейския дворец. Изобщо московските преговори от 1966 г. са основен принос в развитието на френско-съветското споразумение.

След посещението на Дьо Гол в СССР започва непрекъснато развитие и разширяване на френско-съветските отношения. Най-значителни моменти са посещението на А. Н. Косигин в Париж през декември 1966 г., посещението на френския президент Жорж Помпиду в Москва през октомври 1970 г. и особено пътуването на Л. И. Брежнев във Франция през 1971 година. В изказванията си във Франция Л. И. Брежнев казва, че неговото посещение е логическо продължение на линията, „началото на която бе поставено по време на паметните за всички нас преговори на генерал дьо Гол в Москва през 1966 година".

Вече неведнъж се каза, че Дьо Гол въпреки емоционалната си натура бил далеч от всякакви сантименталности в политиката и понякога неговият реализъм стигал до цинизъм. Какво може да се каже в този смисъл за „съветската" политика на Дьо Гол? Във всеки случай никой не бил чул от него презрителни изказвания от такъв характер, каквито той правел между близките си след рекламното си пътуване в ГФР. Уверено може да се каже едно: сближението със СССР отговаряло на духа му, на същността на външната му политика и съответствувало, според твърдото му убеждение, на основните френски интереси, които съвсем не били краткотрайни, а постоянни. „Това посещение прави вечна Франция на вечна Русия" — казвал той и почти винаги завършвал речите си с възгласа: „Да живее Русия!" По такъв начин искрените му симпатии към съветската страна не били в противоречие с класовата позиция, с отрицателното отношение към комунизма. Такова е твърде сложното, противоречиво отношение на Дьо Гол към СССР. Ес-

тествено, не забравял никога интересите си. Сближението със Съветския съюз укрепвало вътрешнополитическите позиции на генерала. Не случайно той заминал за СССР малко преди парламентарните избори през март 1967 година. Наистина освен основната маса от обикновени избиратели в страната имало и сили, на които пътуването до Москва явно не се харесвало. Към тях принадлежали привържениците на „атлантическия" курс, като партията „Демократичен център" начело с Льоканюе. Точно тази групировка претърпяла поражение в изборите през 1967 година. Що се отнася до привържениците на генерал дьо Гол, всички наблюдатели се съгласявали, че неуспехите им в изборите се дължали на консервативния му социален курс, а успехите — на независимата външна политика.

Влиятелните кръгове сред господстващата класа на Франция все повече и повече не одобрявали тази политика. Засилвала се опозицията на атлантическите партии, особено след скъсването с военната система на НАТО и завоя към СССР. Конкретен повод за избухване на това недоволство била независимата позиция на Дьо Гол към войната на Израел против арабските страни през 1967 година.

Отдавна вече генералът се отнасял критично към политиката на Израел. Той се съмнявал в правилното създаване на тази според него изкуствена държава. „Евреите — казвал, — които досега са били разпокъсани, като си оставаха такива, каквито са били винаги, т. е. народ избран, уверен в силите си и властен, веднага след като се обединиха на територията на предишното си величие, могат да превърнат най-съкровените си желания, за реализирането на които цели 19 века мечтаеха, в горещ, всепобеждаващ стремеж за експанзия." Той допускал, че Израел би могъл да живее с арабите, ако беше миролюбива държава. „С известна скромност — казвал Дьо Гол — евреите биха могли да намерят начин за мирно съжителство със своите съседи." Но през 1956 г., след като нападна Египет по време на суецката криза, „войнствената израелска държава, твърдо решила да се разширява", открито се прояви.

Дьо Гол осъдил антинационалната политика на военен съюз с Израел, която последното правителство на Четвъртата република провеждало. По това време казвали, че „всеки израилтянин има две родини — своята и Франция". Влиянието на произраелските и ционистките кръгове върху политиката на

правителството на Ги Моле или Буржес-Монури било огромно и пагубно. Достатъчно е да си спомним за участието на Франция в безумната суецка авантюра.

Когато поел властта, генералът започнал постепенно, но твърдо да стеснява „дружбата" с Израел. Прекратили се особено омразните форми на сътрудничество, например в областта на военното разузнаване. В края на 1959 г. компаниите „Рено" и „Ер Франс" прекратили договорите с Израел за доставка на военни материали на Тел Авив. Наистина най-важните военни доставки продължавали (между тях самолетите „Мираж").

Наред с това Дьо Гол предпазвал много пъти израелските ръководители от опасни агресивни намерения. Това отговаряло на курса му за разширяване на сътрудничеството с арабските страни, особено с Алжир, който Дьо Гол след подписването на евианските споразумения провеждал упорито. С това защищавал жизнените интереси на Франция, защото тя получавала почти всичкия необходим ѝ петрол от арабските страни. Изобщо политиката към страните от „третия свят" била предмет на особени грижи от страна на Дьо Гол. Естествено, тя си оставала политика на неоколониализъм. Но Дьо Гол проявявал значително повече реализъм, отколкото другите западни ръководители. Отношенията с „третия свят" били за него важна съставна част от политиката за величие. Когато през септември 1966 г. в Камбоджа осъдил рязко американската война във Виетнам и поискал прекратяването ѝ, той знаел, че с подобни изявления укрепва авторитета и влиянието на Франция в Азия и Африка. И действително нито един от политическите дейци от Запада не можа да придобие такова влияние в „третия свят", както генерал дьо Гол.

След като научил, че Израел е нападнал арабските страни, Дьо Гол заповядал да бъдат спрени всички доставки на оръжие за агресора. Той бил възмутен и напомнил, че на 24 май 1967 г. е казал на израелския министър на външните работи Еван: „Франция ще признае за агресор онзи, който нападне пръв." Но Израел пренебрегнал предупреждението и извършил агресия. Представителят на Франция в ООН заедно със СССР и групата на „необвързаните" страни осъдил Тел Авив. На заседание на правителството Дьо Гол посочил директната връзка на американската война във Виетнам с новото огнище на агресия.

Като че ли по споразумение цялата буржоазна преса на Франция и другите западни страни се нахвърлила върху Дьо Гол с нечувано остра критика. Привържениците на „атлантическия" курс били особено възмутени от това, че Франция се обявява на страната на СССР. Известният реакционер Франсоа-Понсе пише във в. „Фигаро": „Франция, след като се отдели от Съединените щати, Англия, Германия и другите верни приятели, се присъедини без колебание към Съветския съюз... За нещастие тази стъпка бе направена след редица други действия, които потвърждават непрекъснатия стремеж към сближаване със Съветския съюз." Списанието „Експрес" съобщава: „Колкото и да е чудно, гласуването на Франция в ООН в подкрепа на Съветския съюз повече потресе сътрудниците на генерал дьо Гол, отколкото решението му, взето през 1965 г. за излизането на Франция от НАТО." Списанието съобщава, че редица френски министри са огорчени и в неофициални разговори изтъкват това, и че видните голисти не скриват недоволството си. Албен Шаландон, Люсиен Нейвирт и Лео Амон говорели за „пуснатина". „За пръв път — заявяват те — е разклатена вярата, че във външната политика генералът е винаги прав."

За цялата буржоазна преса Дьо Гол се превърнал в главна мишена. От всички страни по него летели отровни стрели. Докато по-рано неговите критици отдясно били яростни антикомунисти и привърженици на НАТО, сега освен това заработила цялата мрежа на световния ционизъм, пръсната из различните страни. Във Франция само малобройните, излизащи в малък тираж голистки вестници защищавали Дьо Гол. Печатът на комунистическата партия правел положителна оценка на действията му. Наистина с изключение на такива отрицателни моменти, като неприемане на Московския договор за забрана на ядрените опити или отказа да се признае ГДР, Дьо Гол провеждал обективно смела, прогресивна и, разбира се, национална политика, която отговаряла на интересите на мира. Но все по-яростно беснеели десните му противници. Като запазвал пълна невъзмутимост, генералът заявявал спокойно: „Против мене, както винаги, се обявяват буржоазията, офицерите и дипломатите, а на моя страна остават само тези, които пътуват в метрото." В дадения случай било точно така.

През юли 1967 г. генерал дьо Гол заминал с крайцера „Колбер" за Канада на световното изложение в Монреал. Той по-

сетил Квебек — част от Канада, населена с 6 милиона французи, които устроили възторжено посрещане на генерала. Тук имало силно движение за национална автономия. На 24 юли Дьо Гол произнесъл от балкона на кметството в Монреал реч пред огромна тълпа французи: „Горещи чувства ме обземат — казал генералът. — Да живее Квебек... Свободен Квебек!" Последните думи предизвикали бурно вълнение сред тълпата, която запяла „Марсилезата". Монреалският вестник „Газет" писал: „Фактът си остава факт, Дьо Гол е легендарна фигура, а в Квебек го смятат почти за бог. Няма в света нито един човек, повтаряме — нито един, който би могъл да произнесе: „Да живее свободен Квебек!" и да предизвика по-дълбока емоционална реакция, отколкото Шарл дьо Гол."

Но не по-малко бурна се оказала навсякъде на Запад, включително и във Франция, отрицателната реакция. Изказването на Дьо Гол за свободата на Квебек било сметнато като безпрецедентна намеса във вътрешните работи на Канада. При това по-силно завикали тези, които не смятали например действията на САЩ във Виетнам за намеса, които намирали за нормално, че канадските французи не са се освободили досега от остатъците на двувековното потисничество на англичаните. Особено се възмущавали в САЩ. Нали Дьо Гол давал да се разбере, че французите от Квебек трябва да защищават националните си права не толкова от правителството на Канада, колкото от Съединените щати! Американските вестници писали за „поредния коварен голистки заговор, насочен да подрони влиянието на САЩ, този път в Канада." На всичко отгоре при посещението на Световната изложба Дьо Гол прекарал повече от един час в съветския павилион, като го нарекъл „изумителен", докато за английския павилион отделил само 15 минути, а американския просто пренебрегнал.

Правителството на Канада осъдило официално изказването на Дьо Гол. Тогава генералът се отказал да замине за Отава, прекратил посещението си и се завърнал във Франция. А тук по страниците на вестниците бушували антиголистките страсти. Писали, че генералът „остарява", че „не може да отговаря за думите си", държи се „безцеремонно", „възмутително". Това все още не са най-резките епитети. Английската телевизия уредила специално предаване. Актьор, гримиран като Дьо Гол, играел ролята на побъркан човек, произнасял реч с характер-

ните за генерала интонации и маниери, след което двама санитари го хващали за ръцете и го откарвали с инвалидна количка.

Дори в непосредственото си обкръжение Дьо Гол не срещал разбиране. Сега именно му помогнала особено много завидната му способност да презира хората. Било съвършено ясно, че „освободителният поход на Дьо Гол в Квебек" бил само повод за изразяване недоволството на влиятелните буржоазни среди от външнополитическия курс на Дьо Гол. Разбира се, той направил големи услуги на едрия френски капитал. Като разрешил вътрешната криза през 1958 г., той му помогнал да избегне повтарянето в каквато и да е форма на Народния фронт. Успял да излезе от алжирската задънена улица. Опирайки се на силната си лична власт, създал благоприятни условия за подготовка на монополите за конкурентната борба на Общия пазар. Дьо Гол помогнал на едрия капитал да ускори процеса на концентрация и да затвърди позициите си. Той задържал успешно за известно време недоволството на трудещите се, които се обявили против държавномонополистичната реакционна социална политика. Твърдата защита на националните интереси от страна на Дьо Гол задоволявала дълго време интересите на едрия капитал.

Обаче положението постепенно се променя. Сега на френските тръстове вече е тясно в националните рамки, те искат да се обединят с чуждестранните тръстове, да осъществяват разделението на труда вече не само в рамките на Франция или дори на Западна Европа, а в мащабите на цял свят. Френският капитал се стреми към просторите на „атлантическата икономика". Известният френски специалист по икономика, комунистът Анри Клод, пише: „Непримиримата националистическа позиция на генерал дьо Гол служеше великолепно на интересите на френските монополи в периода, когато промишлената концентрация се осъществяваше главно вътре в националните си граници и не беше навлязла в нова фаза, в която промишлените монополи преминаха към световната стратегия. Концепцията за ограничения общ пазар, ветото върху влизането на Великобритания не отговаряха повече на изискванията на най-космополитичните и най-мощните финансови групи."

Според едрия капитал „политиката на величие" не се оправдавала повече. Тя изисквала огромни разходи и застрашавала

с изостряне социалната обстановка в страната. Списанието на стопанските среди „Антрьоприз" писало след напускането на Дьо Гол: „Генерал дьо Гол провеждаше политика, която мащабно отговаряше на държава от 100 милиона души. Не му достигаха средства, за да постигне целта си... Мина времето на величието."

Едрият капитал искал да покаже на Дьо Гол, че е време да спре и да се върне към повече или по-малко нормалната, попочтена „атлантическа" политика. Именно това се опитвали да внушат на Дьо Гол, като подлагали на мъмрене външнополитическата му дейност през 1967 година. Но той не се канел да отстъпва, защото не принадлежал към тези обикновени буржоазни политици, които лесно схващат желанията на истинските си господари и гъвкаво нагаждат държавната политика към тях.

На 27 ноември 1967 г. на пореднатa пресконференция отново решително настоява да се ликвидират остарелите привилегии на долара, осъжда агресивната политика на Израел, отново бичува „отвратителната" война на САЩ във Виетнам, изказва се за освобождение на Квебек, потвърждава непоклатимостта на западните граници на Полша, отново отхвърля домогването на Лондон до Общия пазар.

Този, както започнали да говорят тогава, „бунтовник на власт", имал намерение както по-преди да води Франция към независимост и величие.